

Klub koroških Slovencev v Ljubljani in njegovo arhivsko gradivo od njegove ustanovitve do danes (1928-1992)

MATEJA JERAJ

Klub koroških Slovencev je bil ustanovljen 14. oktobra 1928 na kongresu slovenskih emigrantov v Celju, ki je bil tudi ustanovni občni zbor kluba.

Koroški Slovenci so prihajali že pred letom 1920 na ozemlje današnje Slovenije za zasluzkom. V obdobju pred letom 1914 so prišli večinoma železničarji, gozdni delavci in žagarji, ki v domačem kraju niso mogli dobiti dela. Tudi precejšen del slovenske inteligence, predvsem sodnikov in učiteljev, si je bil prisiljen poiskati zaposlitev drugod. Naselili so se na Štajerskem, Gorenjskem in Primorskem pa tudi v Trstu. Po plebiscitu 1920. leta je moralo zaradi protislovenske nemške politike zapustiti Koroško še nad 4500 Slovencev. To so bili delavci v tovarnah, poljski in gozdni delavci, ki so izgubili zaposlitev, zakupniki zemlje, ki so jim lastniki odpovedali zakupne, številni puškarji iz Borovlj in okolice, cestarji in poštni sli, železniški uslužbeni, ki jih je koroška deželna vlada odpustila iz službe, velik del slovenske inteligence, med katerimi so bili duhovniki, učitelji, pravniki, profesorji, živinozdravniki in zdravniki. Prišlo je tudi precej trgovcev in obrtnikov. Vsi ti koroški izseljenci so se naselili v različnih predelih Slovenije pa tudi Hrvaške in Srbije¹.

Političnim režimom jugoslovanske države koroški Slovenci niso zapali, zato so iskali pomoči v lastni organizaciji, ki je poskušala olajšati težko usodo rojakom na Koroškem. Vendar pa so potrebovali skoraj 10 let, da so si opomogli od velikega razočaranja, ki ga je prinesel koroški plebiscit leta 1920, saj je edino koroško društvo na tem področju, Gosposvetski zvon, nekaj let po plebiscitu prenehalo delovati. Šele leta 1927 so se slovenski koroški emigranti spet organizirali v Klubu Korošcev, ki je deloval v letih 1927 in 1928 v Ljubljani kot predhodnik Kluba koroških Slovencev².

Na ustanovnem občnem zboru kluba v letu 1928 so bile določene smernice društva, ki je dobilo naziv Klub koroških Slovencev v Ljubljani. Slovenska koroška emigracija se je skle-

nila posvetiti predvsem dvema nalogama: "podpiranju kulturnih teženj Slovencev na Koroškem in propagandi za slovensko Koroško". Ustanovitelji, med katerimi so imeli vodilno vlogo Anton Brandner, Ivan Hochmüller, dr. Julij Felaher, Anton Müller, dr. Zvonko Janežič, France Uršič, Franc Štaudeker, Ivan Kröpfl, dr. Anton Urbanc in drugi, so se odločili, da bodo Slovencev na Koroškem prepustili izbiro načina organizacije življenja v Avstriji in da se v to nikakor ne bodo vmešavali, saj tisti, ki tam živijo, najbolje vedo, kako naj poskrbijo za svoj obstoj. Tako je bila tendenca kluba od vsega začetka le "narodnoobrambno" delovanje³.

Te smernice so bile v celoti upoštevane tudi v pravilih Kluba koroških Slovencev z dne 20. 8. 1929. Namen kluba je bila: "Gojiti študij manjšinskega vprašanja s posebnim ozirom na Koroško in iskati stike z društvi, ki imajo slične namene; širiti zanimanje za koroške Slovence v Jugoslaviji; vzdrževati stalne zveze s koroškimi emigranti v Jugoslaviji in Korošci, ki so ostali v Avstriji; voditi evidenco vseh koroških emigrantov v Jugoslaviji; gojiti vzajemno spoznavanje članov, njih zblizanje in medsebojno podpiranje; podvzeti vse, kar utegne kakorkoli služiti kulturni vzajemnosti med Slovenci v Jugoslaviji in slovenskimi korošci, bivajočimi izven mej Jugoslavije".

Denarna sredstva je klub zbiral s pristopninami in z rednimi letnimi prispevki članov ter z darili.

Član je bil lahko "vsak v bivši kronovini Koroški, vkolikor ni pripadla Jugoslaviji, rojeni ali do 10. oktobra 1920 tja pristojni, nacionalno zavedni Slovenci moškega ali ženskega spola in njih potomci, nadalje vsakdo, ki je z narodnim delom dokazal ljubezen do Koroške ali pretrpel radi nje preganjanja ter bil od odbora sprejet". Klubova organa sta bila odbor in skupščina (Koroški dan). Odbor je bil sestavljen iz predsednika, večjega števila podpredsednikov, tajnika, blagajnika, petih odbornikov in petih namestnikov, dveh revizorjev in dveh namestnikov. Naloge odbora so bile: izvrševati sklepe skupščine, odločati o vseh aktualnih zadevah, ki niso spadale v pristojnost skupščine, vzdrževati stike s člani in jih obveščati o vseh važnejših zadevah, sklicevati skupščine, podajati letna poročila, določati dnevne rede itd. Skupščine so

1 Dopis osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev v Ljubljani z dne 5. 1. 1947, št. 155/47 Dušanu Pirjevcu, delegatu ministarstva zunanjih zadev pri vladi LRS, škaltla 2 (mapa 8).

2 Govor predsednika dr. Julija Felaherja na občnem zboru osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev z dne 14. 1. 1956, škaltla 1 (mapa 5) in poročilo dr. Julija Felaherja o delovanju kluba z dne 6. 11. 1962, škaltla 1 (mapa 1).

3 Poročilo tajnika na občnem zboru kluba 10. 12. 1939 v Celju, škaltla 1 (mapa 2).

bile redne in izredne. Redna skupščina je sprejemala poročila odbora, odobravalala letne proračunske zaključke, določala proračun in višino pristopnin ter članarin, volila odbor, spreminjala pravila, odločala o predlogih odbornikov ali posameznih članov, sklepala o razpustitvi društva. Poslovno leto kluba se je pričelo z redno letno skupščino, ki je bila praviloma jeseni. V Mariboru in Celju sta bila ustanovljena pododborna kluba, njuno delovno področje pa je bilo omejeno na območje okrožnega sodišča v Mariboru oz. v Celju. Pododbore je bilo mogoče ustanoviti tudi v drugih krajih Slovenije. O zadevah lokalnega značaja so lahko samostojno odločali in glavni odbor o svojem delu le obvestili, glede splošnih zadev pa so se morali sporazumeti z glavnim odborom. Predsedniki pododborov so avtomatično postali podpredsedniki glavnega odbora⁴.

Pravila je sestavil takratni višji državni tožilec in član kluba dr. Luka Kravina, podpisala pa sta jih še dr. Julij Felaher in dr. Anton Urbanc. Dne 5. septembra 1929 jih je potrdil veliki župan ljubljanske oblasti v sporazumu z velikim županom mariborske oblasti. Ta pravila so ostala temelj delovanja kluba tudi v bodoče in se do leta 1945, ko so bila dopolnjena v skladu s spremenjenimi političnimi razmerami, niso bistveno spreminjala, vsaj ne v pogledu namena in ciljev njegovega delovanja.

Delno so se spremenila na 3. redni letni skupščini 11. oktobra 1931 v Celju, ko področje delovanja kluba ni bilo več omejeno le na Slovenijo, ker so se koroški emigranti naselili tudi v Srbiji in Hrvaški. Zato sta bila ustanovljena pododborna v Zagrebu in Beogradu. Po teh pravilih so bili člani lahko redni in častni. Podelitev naziva častni član je pomenilo najvišje priznanje in so ga lahko dobile le tiste osebe, ki so se kot voditelji koroških Slovencev posebno odlikovale ali pa so s svojim kulturnim, gospodarskim ali političnim delom izjemoma veliko naredile za slovensko Koroško. Odbor se je razdelil na širši in ožji. Širši odbor je iz svoje srede izvolil ožjega, ki mu je delno ali v celoti prepustil večino svojih pravic za obdobje do prve naslednje letne skupščine. Nova pravila je 20. februarja 1932 odobrila Kraljevska banska uprava Dravske banovine⁵.

Ponovno so se pravila spremenila leta 1938 na 10. redni letni skupščini, ki je bila 20. novembra 1938 v Ljubljani, 29. marea 1939 pa jih je potrdila Kraljevska banska uprava Dravske banovine. Najpomembnejša sprememba se je nanašala na dediče kluba. Po prvih pravilih naj bi premoženje društva pripadlo Jugoslovan-

ski Matici in Jadranski straži, po teh pravilih pa Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani⁶.

Poleg osrednjega odbora v Ljubljani so delovali še pododbori v Mariboru, na Jesenicah, na Jezerskem, v Trbovljah, Dravogradu, Prevaljah, na Guštanju (Ravne na Koroškem), v Zagrebu in Beogradu, od katerih pa vsi niso bili enako aktivni in je delo nekaterih večasih povsem zamrlo. Zato v zadnjih letih pred začetkom druge svetovne vojne niso obnovili delovanja pododborov v Zagrebu in Beogradu.

Predsednik kluba je bil vse do leta 1945 dr. Julij Felaher, podpredsednik dr. Janko Ameje, župnik na Trsteniku na Gorenjskem, druga podpredsednica Angela Piskernik, profesorica, tajnik France Uršič (vse do svoje smrti leta 1951, ko ga je zamenjal Franc Štaudeker) in blagajnik Tone Müller, oba železniška uradnika, predsednik mariborskega pododborna pa je bil Ivan Hochmüller⁷.

V osrednjem odboru so skupaj delovali delaveci, uradniki, duhovniki, učitelji in obrtniki ne glede na strankarsko pripadnost, saj je bil klub tako po načinu svojega delovanja kot po zastavljenih ciljih "nadstrankarsko kulturno društvo". Vsi člani kluba so bili jugoslovanski državljani, med njimi pa je bilo tudi precej takih, ki po rodu niso bili Korošci. Do leta 1936 so imenovali pet častnih članov: poslanca Grafenauerja, vladnega svetnika Emilijana Lileka, dr. Janka Brejca, generala Rudolfa Maistra in monsignorja Franca Ksaverja Meška⁸.

Po svojih močeh je klub skušal uresničevati želje koroških rojakov, katerim v pomoč in oporo je bil ustanovljen. Zbral je precej denarja, ki ga je porabil za podpore koroškim dijakom in študentom. Do leta 1938 je vsako leto organiziral in financiral izlete slovenskih srednješolskih maturantov in študentov po Jugoslaviji, ki jim je omogočil tudi nekajtedensko bivanje v Sloveniji. Z zbranim denarjem je klub založil več knjižnic slovenskih društev na Koroškem s knjigami v slovenskem jeziku, zavzemal se je za ustanavljanje tamburaških zborov, ki jim je priskrbel potrebne instrumente, za več kot stopenetdeset oseb oz. družin je naročal razne slovenske mladinske in kulturne revije ter časopise, podpiral je privatne tečaje za ponk slovenskega jezika. Vsako leto je okoli stopenetdesetim slovenskim otrokom s Koroške omogočil nekajtedensko letovanje v mladinskih kolonijah na Jadranu. Prizadeval si je za izdajo ilustrirane novoletne priloge v časopisu Koroški Slovenci, pod-

4 Pravila Kluba koroških Slovencev z dne 20. 8. 1929, škatla 1 (mapa 1).

5 Pravila kluba, predložena redni letni skupščini v Celju, 11. 10. 1932, škatla 1 (mapa 1).

6 Pravila kluba z dne 20. 8. 1929, škatla 1 (mapa 1) in pravila, sprejeta na redni letni skupščini 20. 11. 1938, škatla 1 (mapa 1).

7 Dopis osrednjega odbora kluba, št. 1/45 z dne 11. 8. 1945 Ministrstvu za notranje zadeve pri Narodni vladi Slovenije, škatla 2 (mapa 8).

8 Prepis Spomenice Kluba koroških Slovencev v Ljubljani, naslovljene na takratnega ministra za notranje zadeve dr. Antona Korošca, št. 79/36 z dne 4. 1. 1936, škatla 2 (mapa 7).

piral je številne mladinke in mladince, ki so obiskovali kmetijske in gospodinjске šole ter zadružne tečaje v Sloveniji. Poleg ekskurzij slovenskih dijakov s Koroške po Jugoslaviji je organiziral tudi potovanja dijakov iz Slovenije po Koroškem, nekaterim kulturnim delavcem pa je omogočil bivanje v Celoveu, Ziljski dolini in v drugih krajih, zaradi študija celovških arhivov in proučevanja naših narodnih običajev ter pesmi. Organiziral je več turnej slovenskih koroških zborov po Sloveniji in številna predavanja o Koroški na kulturnih prireditvah ter na ljubljanskem radiu⁹.

Vse našteje akcije je klub financiral sam, z letnimi prispevki svojih članov in z darili, ki so jih prispevali prijatelji Koroške. Podpor iz javnih in državnih fondov klub ni dobival, kljub prošnjam in opozarjanju na resen položaj koroških rojakov¹⁰.

Stalno je iskal stike s sorodnimi društvi v Jugoslaviji, kot so bili Jugoslovanska Matica, Slovenska straža, Družba sv. Cirila in Metoda, Klub jugoslovanskih primorskih akademikov v Ljubljani, Kolo jugoslovanskih sester, Slovensko katoliško in izobraževalno društvo, Delavsko prosvetno in podporno društvo Tabor v Ljubljani, Društvo Soča Matica v Ljubljani, Oblastni odbor Narodne odbrane v Ljubljani, Dravski banovinski odbor društva Rdečega križa kraljevine Jugoslavije v Ljubljani, Oblastni odbor Jadranske straže v Ljubljani, Legija koroških borecev, Savez jugoslovanskih emigrantskih društev in Jugoslovansko-bolgarska liga v Ljubljani. Nekatere akcije Kluba koroških Slovencev, predvsem letovanje slovenskih otrok na Koroškem, so finančno podprle tudi Družba sv. Cirila in Metoda, Jadranska straža, Pokrajinski odbor Jugoslovanske Matice v Ljubljani, članice Kola jugoslovanskih sester pa so v kolonijah sodelovale kot vzgojiteljice. Člani kluba so se udeleževali kulturnih in "narodnoobrambnih" prireditev vseh navedenih društev, na nekaterih od njih so sodelovali tudi s predavanji. Finančno so podpirali delovanje slovenskih kulturnih društev na Koroškem, pomagali pa so tudi mnogim posameznikom, ki so prosili za pomoč¹¹.

Razmere na Koroškem in skladno z njimi tudi možnosti delovanja Kluba koroških Slovencev so se vedno bolj slabšale, kolikor bolj se je bližalo leto 1938. Po anšlusu je klub z vsemi razpoložljivimi sredstvi podpiral tiste koroške Slovence, ki so pribežali v Jugoslavijo, da jim

ni bilo treba služiti v Hitlerjevih vojaških formacijah¹².

Člani kluba so se zadnjič sestali v marecu 1941, med vojno pa so se "razpršili na vse strani". Veliko število Štajercev in Gorenjcev je bilo izseljenih v južne predele Jugoslavije, mnogi so bili internirani v nemška taborišča, med prvimi padlimi talci in partizani so bili tudi člani kluba. Redno delo kluba v vojnih razmerah ni bilo možno, vendar pa so nekatere dejavnosti potekale naskrivaj¹³.

Takoj po končani drugi svetovni vojni je Klub koroških Slovencev pričel ponovno delovati. Že 11. septembra 1945 je Narodna vlada Slovenije z odlokom tedanjega ministra za notranje zadeve Zorana Poliča odobrila nadaljnje delovanje kluba in njegovih pododborov na podlagi predvojnih pravil. Začelo se je novo obdobje, v katerem se je moral klub prilagoditi novim razmeram. "Manjšinsko delo", ki ga je klub opravljal v obdobju pred drugo svetovno vojno, je po letu 1945 v večji meri prevzela nova država, s čimer se je njegovo delovno področje bistveno zožilo. Zato klub ni mogel biti "množična organizacija, ki bi se hotela postavljati z mnogoštevilnim članstvom", ampak je lahko pomenil le "zbirališče aktivistov in narodnoobrambnega dela". Kljub temu pa so bili njegovi člani pripravljani delovati povsod tam, kjer se je dalo pomagati Koroški¹⁴.

Zaradi spremenjene politične situacije in nekoliko drugačnih nalog je bilo potrebno tudi pravila kluba nekoliko spremeniti, predvsem v smislu načel narodnoosvobodilne borbe. Predlog za spremembo pravil so predložili 13. občnemu zboru kluba, ki je bil 13. januarja 1946. Namen njegovega delovanja je ostal več ali manj isti, le pojem rednega člana se je nekoliko razširil (redni član je namreč lahko postal tudi tisti, ki je "v narodnoosvobodilni borbi dokazal svojo ljubezen do Koroške"), spremenili pa so se tudi nekateri organi društva. Skupščino je nadomestil občni zbor, osrednji odbor in pododbori pa so ostali. Že leta 1945 sta bila obnovljena pododbori v Mariboru in Celju, kasneje pa so oživeli pododbori še v nekaterih drugih krajih Slovenije. Do sprememb je prišlo tudi v zvezi s klubovo zapuščino, ki bi v primeru razpada društva pripadla dijaškemu domu državne gimnazije v Guštanju (Ravne na Koroškem). Ta pravila se niso spremenila vse do leta 1968, ko jih je bilo potrebno uskladiti z zakonom o društvih. Spremenjena pravila so bila sprejeta na občnem zboru 24. 11. 1968, Republiški sekretariat za notranje zadeve SR Slovenije pa je 7.

9 Govor predsednika dr. Julija Felahetja na občnem zboru osrednjega odbora kluba 14. 1. 1956, škatla 1 (mapa 5) in poročilo dr. J. Felahetja o delovanju kluba z dne 6. 11. 1962, škatla 1 (mapa 1).

10 Pispis Spomenice Kluba koroških Slovencev z dne 4. 1. 1936, škatla 2 (mapa 7).

11 Korrespondenca osrednjega odbora kluba v letih 1930-1939, škatla 2 (mapa 7) in škatla 3 (mapa 12).

12 Poročilo tajnika Franceta Uršiča na 15. tednem letnem občnem zboru 6. 2. 1949, škatla 1 (mapa 4).

13 Poročilo tajnika Franceta Uršiča na pivi seji širšega odbora kluba po vojni 24. 11. 1945, škatla 1 (mapa 3).

14 Poročilo predsednika osrednjega odbora na občnem zboru kluba 14. 1. 1956, škatla 1 (mapa 5).

1. 1969 izdal odločbo o vpisu Kluba koroških Slovencev v register društev. Bistvenih vsebinskih sprememb nova pravila niso vsebovala. Spremenila so se le določila glede lastnine kluba, ki je pripadla Slovenskemu šolskemu društvu v Celovcu, to pa naj bi jo uporabilo za potrebe Slovenskega dijaškega doma.

Na občnem zboru 13. januarja 1946 je bilo izvoljeno novo vodstvo, ki pa se ni bistveno spremenilo, razen da je bil za predsednika izvoljen Lovro Kuhar-Prežihov Voranc, posle vodeči podpredsednik pa je postal dr. Julij Felaher, saj Lovro Kuhar najprej zaradi prezaposlenosti, kasneje pa zaradi bolezni, ni mogel opravljati predsedniških dolžnosti¹⁵.

Po vojni so člani kluba z zanimanjem sledili razvoju dogodkov na Koroškem, polni upanja v ugodno rešitev koroškega vprašanja. O tem, kakšna čustva so gojili v prvem povojnem obdobju, najzgovorneje priča novoletna poslanica Kluba koroških Slovencev koroškim rojakom, ki jo je potrdil širši odbor na seji 15. decembra 1945, v kateri so med drugim zapisali: "Dragi rojaki! Višje sile so preprečile, da vas svobodna Slovenija ni mogla objeti v svojih mejah, ko ste se že sami osvobodili. Dalekovidno pa ste se združili v Osvobodilni Fronti, ki je Slovenijo privedla v svobodo in bo tudi vas gotovo pripeljala v naš krog..."¹⁶

O tem, kako so potekali razgovori v zvezi s slovensko mejo z Avstrijo, so člani kluba redno obveščali tisti njegovi člani, ki so bili sodelavci oddelka za mejna vprašanja pri Znanstvenem inštitutu, dr. Julij Felaher, Franc Štaudeker, predvsem pa Lojze Ude in dr. Bogo Grafenauer. V tistem času so člani kluba pošiljali številne resolucije in brzojavke, polne zaupanja v lepšo bodočnost koroških Slovencev v Avstriji vsem vodilnim slovenskim politikom, Josipu Brozu - Titu, dokler so verjeli v naklonjenost Sovjetske zveze, pa tudi sovjetskemu veleposlaniku¹⁷.

Klub je bil v stalnih stikih z zastopniki koroških Slovencev na avstrijskem Koroškem¹⁸, po svojih možnostih pa je poskušal čimbolj olajšati položaj tistim Slovencem s Koroške, ki so se po vojni šolali v Sloveniji. Izvedli so številne intervencije v korist koroškim dijakom, zavzemali pa so se tudi za rešitev vprašanja

repatriacije tistih koroških Slovencev, ki so bili v Jugoslaviji vojni ujetniki¹⁹.

Veliko pozornosti je klub posvetil propagandi za Koroško. Prirejali so "koroške večere", njegovi člani so predavali na različnih prireditvah sindikalnih in drugih organizacij ter redno obveščali dnevni tisk o koroški problematiki. Organizirali so knjižne akeije za slovenske otroke na Koroškem in letovanja teh otrok v Slovenskem primorju in v Dalmaciji. Sodelovali so pri izdaji Koroškega atlasa in raznih zbornikov o Koroški. Podpirali so revijo Mladi rod, namenjeno slovenski koroški mladini²⁰. Sodelovali so tudi s Klubom koroških študentov. Udeleževali so se njihovih prireditev, jim pomagali z nasveti, občasno pa so jih tudi finančno podprli²¹.

Nekaj časa je obstajala tendenca po čim tesnejši povezavi ali pa celo vključitvi Kluba koroških Slovencev v Družbo sv. Cirila in Metoda. Dne 14. 6. 1946 je Ciril-Methodova družba (CMD) na priporočilo ministra za prosveto poslala klubni predlog, da naj se obe društvi "medsebojno povežeta v prid ciljev, ki jih zastopata ter tudi v smislu duha današnje dobe"²². Osrednji odbor kluba se je s predlogom stringal in imenoval delovno skupino za pripravo skupnega programa²³. Na občnem zboru kluba 6. februarja 1949 pa so kljub mnogim pomislekom sprejeli sklep, ki ga je predlagal delegat zunanjega ministristva, da je treba čimprej sestaviti komisijo, ki se bo z zastopniki CMD dogovorila o "popolni koordinaciji" delovanja obeh društev v okviru OF. CMD naj bi prevzela vse "narodno-obrambno" delo, borba za Koroško pa naj bi bila učinkovitejša, če bi jo vodila bolj "množična" organizacija²⁴.

Od leta 1949 do 1953 ni bilo nobenega občnega zbora kluba. Dr. Felaher, ki je leta 1950 po smrti Prežihovega Voranca spet prevzel predsedniško funkcijo, je na 16. redni letni skupščini 8. marca 1953 tako stanje obrazložil z dejstvom, da "so se osnove društvenega dela spremenile" in da so "glavne naloge prevzele množične organizacije (predvsem OF) in ljudska oblast". Pojasnil je, da do priključitve kluba k CMD ni prišlo zaradi tega, ker se ta na predlog kluba o ustanovitvi posebne komisije, ni odzvala. Težave so bile tudi zaradi tega, ker CMD ni imela svojih podružnic v vseh tistih krajih, kjer je

15 Predlog za spremembo pravil Kluba koroških Slovencev, predložen 13. občnemu zboru 13. 1. 1946, škatla 1 (mapa 1) in sejni zapisniki osrednjega odbora 1945-1954, škatla 1 (mapa 3 in 4), zapisnik 13. redne letne skupščine 13. 1. 1946, škatla 1 (mapa 3) in pravila Kluba koroških Slovencev z dne 24. 11. 1968, škatla 7.

16 Novoletna poslanica kluba koroškim rojakom, december 1945, škatla 2 (mapa 8).

17 Sejni zapisniki osrednjega odbora kluba za leta 1945-1954, škatla 1 (mapa 3 in 4).

18 Govor tajnika Franceta Uršiča na 13. redni letni skupščini 13. 1. 1946, škatla 1 (mapa 3).

19 Zapisnik 1. seje širšega odbora kluba 23. 2. 1946, škatla 1 (mapa 3).

20 Sejni zapisniki osrednjega odbora kluba, škatla 1 (mapa 2-6).

21 Podatki o akeijah kluba, škatla 6 (mapa 25) in sejni zapisniki, škatla 1.

22 Dopis Ciril-Methodove družbe Klubu koroških Slovencev z dne 14. 6. 1946, škatla 3, (mapa 13).

23 Zapisnik seje osrednjega odbora kluba, 28. 6. 1946, škatla 1 (mapa 3).

24 Zapisnik 15. rednega letnega občnega zbora kluba 6. 2. 1949, škatla 1 (mapa 4).

imel Klub koroških Slovencev svoje pododbore (Maribor, Celje, Jesenice)²⁵.

Na širši seji osrednjega odbora kluba 14. novembra 1953 so na predlog tajnika kluba Franca Štaudekerja sprejeli sklep o kolektivnem pristopu kluba k CMD in Socialistični zvezi delovnega ljudstva (SZDL). Svoj predlog je utemeljil z dejstvom, da so se v SZDL vključile tudi druge sorodne organizacije, "glede kolektivnega pristopa k CMD pa je bilo z merodajne strani že pred časom zahtevano, da se klub vključi kot nekakšna sekcija v CMD". Opozoril je tudi na to, da je v razgovoru na "merodajnem mestu" izrazil prepričanje, da bo klub lahko uspešneje in koristneje delal, če bo ostal "pravno samostojen" in se v CMD le "kolektivno" včlanil. Na tej seji je o resnih težavah kluba v tem obdobju spregovoril tudi njegov predsednik: "Na eni strani so ljudje, ki nam očitajo, da smo za politično linijo preveč angažirani in da zanemarjamo narodno vprašanje in slovenstvo na Koroškem, torej da smo zgolj strankarji, na drugi strani zopet čujemo očitke, da smo apolitični in da premalo utrjujemo politično linijo naših članov". Kljub številnim problemom pa je verjel v smisel nadaljnega obstoja kluba: "Saj je res, da njegovo delo ni več tako širokopotezno in velikopomembno, saj ne more biti množično izvedeno, ker to ni več cilj in namen našega društva, toda je za naše rojake na Koroškem le vsestransko koristno"²⁶.

Pravilnost njegovega prepričanja dokazujejo številna pisma posameznikov, društev in organizacij, ki jim je klub olajšal življenje, tako z denarnimi prispevki kot z moralno pomočjo²⁷.

Dolgoletni predsednik Kluba koroških Slovencev dr. Julij Felaher se je rodil 3. 1. 1895 v Melvičah v Ziljski dolini. Ljudsko šolo je obiskoval v Melvičah, v Celovcu pa humanistično gimnazijo, kjer je leta 1915 z odliko maturiral. Po kratkem oficirskem šolanju je odšel za tri leta na rusko in italijansko fronto. Že pred razpadom Avstroogrske se je vpisal na dunajsko pravno fakulteto, vendar je kljub temu aktivno sodeloval v vojaškem in političnem boju za pravično slovensko sevno mejo. Od novembra 1918 do julija 1919 je bil prostovoljec na Koroškem, do septembra 1920 je deloval pri Narodnem svetu za Slovensko Koroško v Velikovecu, do 16. novembra 1920 pa pri distriktnem svetu Medzavezniške plebiscitne komisije v Pliberku. Po plebiscitu je moral skupaj z mnogimi drugimi slovenskimi izobraženci zapustiti rodno Koroško. Študij prava je nadaljeval v Zagrebu in Ljubljani, kjer je diplomiral 30. 12.

1922. Po končani pripravniški dobi in opravljenem sodniškem izpitu je bil do leta 1926 sodnik pri okrajnem sodišču v Ljubljani, do leta 1938 namestnik državnega pravdnika v Ljubljani in Celju, do 9. maja 1945 pa sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani in predsednik časniarskega razsodišča. Kot sodelavec predvojnega Manjšinskega inštituta v Ljubljani je od junija 1945 dalje nadaljeval svoje delo pri oddelku za meje Znanstvenega inštituta v Ljubljani, od februarja 1948 pa je bil znanstveni sodelavec Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, od upokojitve leta 1959 do leta 1968 pa honorarni sodelavec tega inštituta.

Ukvarjal se je z raziskovanjem zgodovine in sodobnega življenja koroških Slovencev. Zbiral je dokumentarno gradivo, predaval in napisal številne članke in razprave o koroškem združništvu, prosveti, društvenem življenju, plebiscitnih bojih, narodnoosvobodilni borbi, denacifikaciji in delovanju protimanjšinskih organizacij²⁸. Poleg tega je bil dejaven v celi vrsti "narodnoobrambnih" organizacij. V letih 1919 in 1920 je bil predsednik Kluba koroških akademikov v Zagrebu, bil je odbomik Gosposvetkega zvona, predsednik in odbomik Branibora in Ciril-Methodove družbe, od oktobra 1928 do svoje smrti 28. 5. 1969 pa predsednik oz. podpredsednik osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev v Ljubljani²⁹. Vendar pa dr. Felaher ni bil le predsednik društva v običajnem pomenu besede, ampak je tudi "pomagal iz lastnih sredstev, svetoval, pisal prošnje, interveniral, izposloval najrazličnejše oblike pomoči za posamezne svoje rojake in za celotno slovensko narodno skupnost na Koroškem"³⁰.

V prvih osmih letih po Felaherjevi smrti so se na položaju predsednika zvrstili trije klubovi člani, ki so sodelovali pri delu Kluba koroških Slovencev vse od njegovega nastanka. To so bili dr. Janko Kotnik, Janko Čemut in Lojze Ude.

V tem obdobju je klub dobil nova pravila, ki so bila prilagojena tedaj veljavni društveni zakonodaji. Sprejeli so jih na običnem zboru kluba 21. 5. 1976 po predhodnem posvetovanju z Republiško konferenco SZDL Slovenije.

Namesto pododborov so bile predvidene podružnice (v tem času je deloval le še pododbor oz. podružnica v Mariboru), določeni so bili novi organi kluba (občni zbor, upravni in nadzorni odbor), člani kluba pa so poleg Korošcev in njihovih potomcev ter koroških borcev lahko postali tudi vsi tisti, ki se zanimajo za slovensko Koroško. Razširil se je tudi namen

25 Zapisnik 16. tedne letne skupščine kluba 8. 3. 1953, škalla 1 (mapa 4) in prof. dr. Hogo Grafenauer, Ob šestdesetletnici Kluba koroških Slovencev, Koroški koledar 1989, str. 84.

26 Zapisnik širše seje osrednjega odbora kluba 14. 11. 1953, škalla 1 (mapa 4).

27 Korespondenca osrednjega odbora kluba, škalli 2 in 3 in privatni arhiv dr. Julija Felaherja.

28 Njegovi bibliografiji sta objavljeni v publikaciji Univerza v Ljubljani, Ljubljana 1957 in Razprave in gradivo, št. 11-12, Ljubljana 1980.

29 Privatni arhiv dr. Julija Felaherja in Janez Stergar, Klub koroških Slovencev, Enciklopedija Slovenije 3, Ljubljana 1989, str. 94 in 95 in Janez Stergar, Devetdesetletnica rojstva dr. Julija Felaherja, Koroški koledar 1985, str. 210 in 211.

30 Janez Stergar, Koroški koledar 1985, str. 211.

kluba. Vse naloge, navedene v prejšnjih pravilih, so ostale nespremenjene, dodana je bila le ena nova naloga in sicer "stalno se zanimati za življenje naših sonarodnjakov na Koroškem ter z ustreznimi organi in organizacijami sodelovati v naporih, da se tamošnji narodni manjšini priznajo utemeljene pravice po 7. členu avstrijske državne pogodbe".

Na predlog mariborske podružnice je bilo po novih pravilih možno imenovati tudi častnega predsednika. Popolnoma nov pa je bil 15. člen:

"Društvo v okviru svoje dejavnosti skrbi za uresničevanje družbene samozaščite v skladu z ustavo in z delovanjem vseh organiziranih socialističnih sil, za zavarovanje naše socialistične samoupravne družbe pred vsemi vrstami ali oblikami dejavnosti, ki spodbujajo in ogrožajo njen razvoj. Pri tem se zavzema za podružabljenje in uresničevanje zasnove ljudske obrambe ter družbene samozaščite, krepitev in razvoj varnostne kulture pri svojih članih, kar zlasti dosega s:

1. preprečevanjem vsakršne dejavnosti v društvu, ki meri na spodbujanje temeljev socialistične samoupravne demokratične, z ustavo določene ureditve ali na drugačno protiustavno spremembo družbenopolitične in ekonomske ureditve v SFRJ;
2. preprečevanje vsakršne dejavnosti v društvu, ki meri na razbijanje bratstva in enotnosti ali samoupravnosti narodov in narodnosti Jugoslavije, na spodbujanje svoboščin in pravic človeka in občana, zajamčenih z ustavo ali na razpihovanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva ali nestrpnosti;
3. preprečevanje vsakršne dejavnosti v društvu, ki bi bila naperjena zoper neodvisnost in ozemeljsko neokrnjenost države ter obrambo socialistične ureditve;
4. preprečevanje vsakršne dejavnosti v društvu, ki meri na kazniva dejanja ali na spodbujanje h kaznivim dejanjem, kršitvam javnega reda ali na žalitev javne morale, ali je v nasprotju s socialistično humanostjo;
5. razvijanjem socialističnega patriotizma in varnostne kulture s pravočasnim seznanjanjem z vsebino, metodami in oblikami javnega in podtalnega delovanja sovražnih sil, ki imajo namen spodbujati družbeno ureditev in zavirati naš samoupravni socialistični razvoj"³¹.

Mariborski pododbor oz. po zadnjih pravilih podružnica se je 1. decembra 1976 osamosvojil in se konstituiral kot samostojno društvo z nazivom Klub koroških Slovencev v Mariboru. Predsednik mariborskega kluba je od leta 1976 dalje prof. Janko Kuster, dolgoletni odbornik mariborskega pododborna in član osrednjega odbora kluba. Do leta 1947 je mariborskemu pod-

odboru predsedoval Ivan Hochmüller, sledila pa sta mu Andrej Plajer (1947-1948) in Anton Brandner (1948-1976), častni predsednik mariborskega in ljubljanskega kluba³². V razgovoru za Koroški koledar 1989 je Janko Kuster primerjalno ocenil dejavnost kluba v Ljubljani in Mariboru: "V ljubljanskem klubu so se zbirali predvsem znanstveniki, ki so delovali v sestavi ljubljanske univerze in v Inštitutu za narodnostna vprašanja. Njihov opus je bil velik, z znanstvenimi študijami so pravzaprav opozarjali jugoslovanske oblasti na krivice, ki se gode koroškimi Slovincem. Šolsko vprašanje je bilo že takrat aktualno, primerjali so ga z dvojezičnim šolstvom v Jugoslaviji in pri tem ugotovili, da je imela nemška manjšina v Jugoslaviji več pravic kakor slovenska na avstrijskem Koroškem. V Mariboru smo gojili predvsem družabne stike s koroškimi Slovenci, za mariborsko publiko pa smo pripravljali tudi informacijske večere o dogodkih na Koroškem"³³.

Spomladi 1977 je predsedstvo kluba prevzel sedanji predsednik dr. Bogo Grafenauer, večino organizacijskega dela pa je opravljal tajnik Stane Uršič, ki je leta 1972 nasledil Franca Štaudekerja³⁴. Po vseh teh spremembah so se, kakor pravi dr. Bogo Grafenauer, naloge kluba spet ustalile, čeprav so se stalno spreminjale v skladu z zahtevami časa: "Od nekdanjega dela so seveda ostali še opravki z organiziranimi obiski klubovih članov in njihovih družinskih sorodnikov ali prijateljev pri koroških Slovencih, z različnimi skupnimi prireditvami in prav tako tudi z organizacijo ob različnih obiskih koroških Slovencev v matičnem delu Slovenije. Klub se je prizadeval reševati tudi kaka posebna vprašanja, pri katerih je bilo treba včasih urejati ali pojasnjevati stvari pri različnih dejavnostih, bodisi v Sloveniji ali na Koroškem, in si je tako vnovič utrdil svojo avtoriteto in tudi marsikaj dosegel. Danes vlada na obeh straneh trdno prepričanje o njegovi potrebnosti in koristnosti"³⁵.

Čeprav so se člani kluba večkrat spraševali o smislu svojega obstoja, zlasti potem, ko se je struktura članstva vedno bolj spreminjala, ko je bilo med njegovimi člani vedno manj "pravih" Korošcev, pa Klub koroških Slovencev, čeprav je od njegove ustanovitve minilo že 64 let, še

32 Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Janko Kuster in Stane Uršič, Kratek historiat Kluba koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru, 20. 1. 1988.

33 Ob 60-letnici Kluba koroških Slovencev v Mariboru, nekaj utrinkov iz razgovora z Jankom Kusterjem, predsednikom kluba, Koroški koledar 1989, str. 92.

34 Stane Uršič, sin dolgoletnega tajnika kluba Francela Uršiča, je danes podpredsednik, tajništvo Kluba koroških Slovencev v Ljubljani pa je leta 1978 prevzela Anja Dular-Zwillec.

35 Prof. dr. Bogo Grafenauer, Ob šestdesetletnici Kluba koroških Slovencev, Koroški koledar 1989, str. 85 (prispevek je bil pod istim naslovom objavljen tudi v Kroniki kluba koroških Slovencev v Mariboru, Maribor 1988, str. 7-11).

31 Pravila Kluba koroških Slovencev z dne 21. 5. 1976 in po-
ročilo o spremembah pravil, škala 8.

vedno deluje, pa tudi besede, ki so jih koroški rojaki zapisali že pred desetletji, so še vedno aktualne: "Za vsako manjšino, pa tudi za našo, velja sledeče načelo: na Koroškem bo narodno življenje tako močno in narodni živelj tako odporen, kolikor bo zanj v materinskem narodu razumevanja in toplote"³⁶.

Arhivsko gradivo Kluba koroških Slovencev v Ljubljani se nahaja v Arhivu Republike Slovenije, Pokrajinski arhiv v Mariboru hrani večji del gradiva mariborskega pododborja, nekaj gradiva se nahaja še pri Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, ker kluba v Ljubljani in Mariboru še delujeta, pa gradivo še vedno nastaja.

Gradivo Kluba koroških Slovencev v Ljubljani za obdobje 1928-1968 je Arhiv Republike Slovenije junija 1969 izročil Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani skupaj s privatnim arhivom dr. Julija Felaherja. Aprila 1990 je Klub koroških Slovencev izročil še gradivo za leta 1973-1987, aprila 1992 pa še del gradiva za obdobje 1964-1975.

Gradivo kluba ni za vsa obdobja enako ohranjeno. Predvojnega gradiva je malo, ker so ga člani kluba že pred začetkom druge svetovne vojne skrili pri prijateljih v Zagrebu, ki pa vojne niso preživeli in je usoda tega gradiva ostala neznan³⁷. Gradiva za obdobje 1941-1945 ni, ker klub med vojno ni deloval. Povojno gradivo je razmeroma bolje ohranjeno. Sicer pa so ohranjena vsa pravila kluba pa tudi nekaj sejnih zapisnikov in del klubove korespondence za obdobje pred letom 1941.

Slika o predvojni dejavnosti kluba si je mogoče vsaj deloma ustvariti tudi s pomočjo različnih poročil klubovega vodstva, razvidna pa je tudi iz kasnejših pričevanj njegovih članov³⁸.

Arhivsko gradivo Kluba koroških Slovencev v Ljubljani je razporejeno v desetih arhivskih škatlah. Vsebuje predvsem gradivo osrednjega odbora kluba v Ljubljani, gradivo pododborov v Dravogradu, Guštanju (Ravne na Koroškem), na Jesenicah in v Mariboru pa le v manjši meri, ker so pododbori sami hranili svoje gradivo.

Gradivo za čas od leta 1945 do 1968 obsega šest arhivskih škatel, je uredjeno in popisano. Vsebuje sejne zapisnike glavnih organov kluba, prejete in odposlane spise, številne podatke o članstvu, korespondenco in elaborate nekaterih članov (Lovra Kuharja, dr. Luke Kravine, Luke Kramolca, dr. Boga Grafenauerja in drugih), gradivo o akcijah kluba (podaritev živil koroškim dijakom, letovanje koroških otrok v Sloveniji itd.) in podatke o društvih, s katerimi je klub sodeloval.

Pričujoči sestavek temelji predvsem na arhivskem gradivu Kluba koroških Slovencev, ki nas v največji meri sicer res seznanja z zgodovino samega društva, vendar pa se skozi usodo kluba in raznolike življenjske poti njegovih članov in prijateljev zrcalijo tudi kulturne, politične in ekonomske značilnosti različnih obdobj v slovenski zgodovini.

ZUSAMMENFASSUNG

Klub der Kärntner Slowenen in Ljubljana und sein Archivgut von der Gründung bis zum heute (1928-1992)

MATTEJA JERAJ

Diese Darstellung der Tätigkeit des Klubs der Kärntner Slowenen in allen Zeitabschnitten seines Wirkens vom Jahre 1928 bis heute beruht vor allem auf dem vom Archiv der Republik Sloweniens aufbewahrte Klubarchivgut. Die Absicht des Beitrags ist auch die Vorstellung des Archivgutes des Klubs der Kärntner Slowenen, vor allem desjenigen, das sich im Archiv der Republik Slowenien befindet.

36 Kaj želi slovenska manjšina od Ljubljane, nedatirano, škatla 1 (mapa 1).

37 Poročilo tajnika na prvi seji širšega odbora kluba 24. 11. 1945 škatla 1 (mapa 3).

38 O Klubu koroških Slovencev so bili objavljeni številni članki v časopisih, revijah in zbornikih. Klub koroških Slovencev v Mariboru je izdal Kroniko kluba koroških Slovencev v Mariboru 1928-1988, Maribor 1988, 199 str.